

РІД НАШ КРАСНИЙ, РІД ПРЕКРАСНИЙ!

ОТЧИЙ

ЧАСОПИС

РІК ЗАСНУВАННЯ

2002

ЛИПЕНЬ

Число 7 (211)

КИЇВ 2019

Видання ГО "Товариство "Чернігівське земляцтво"

Десанти любові

За щасливе дитинство малечі маємо відповідати ми, дорослі, тому турбота про дітей є найголовнішим нашим обов'язком. Саме це зрозуміли ми за майже 20-тирічний досвід спільної роботи з дитячим будинком. Кураторами в цій справі з нашого боку є Євгенія Макаренко та Олег Шекера. Вони об'єднують зусилля небайдужих до благодійних поїздок земляків.

Олег Григорович, доктор медичних наук, професор, заслужений лікар України, очолює Інститут сімейної медицини НМАПО ім. П. Л. Шупика. Він проводить грандіозну роботу серед співробітників, залучає найкращих спеціалістів педіатрії України для проведення медичних обстежень

хворих дітей і надання прогнозів у лікуванні.

Цього року на заклик О. Шекери до

Вже не один рік об'єднує наше столичне Чернігівське земляцтво з Прилуцьким дитячим будинком "Надія". Задовго до Міжнародного дня захисту дітей Прилуцьке відділення починає готуватися до поїздки в рідне місто з благодійною місією. У малечі повинно бути щасливе дитинство!

благодійності з бажанням допомоги дітям приєдналися співробітники Інституту стоматології Національної

медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика на чолі з його директором, доктором медичних наук професором Оленою Дорошенко, яка долучила до цієї справи ще й слухачів інституту.

Свято "Щоб зубки були здорові!" справді вражало своїм науковим представництвом. Разом Оленою Миколаївною заклад відвідали професор Павло Леоненко, доцент Ірина Трубка, доцент Світлана Клочан, асистент кафедри Ірина Гостева, викладач Світлана Хлебас, аспіранти кафедри терапевтичної стоматології, лікарі-інтерни, лікарі циклу спеціалізації з ортодонтії, представник компанії "Colgate-Palmolive"-Україна Альона Захаркевич. ➔ 10

Щастя збільшується від того, що ним ділишся з іншими.
Ж.О. де ЛАМЕТРІ

У ЛИПНІ СВЯТКУЮТЬ СВІЙ ЮВІЛЕЙ:

БУДЬОННИЙ Володимир Дмитрович – 95-ліття. Народився 20 липня 1924 року в місті Білопілья Сумської області. Довгий час працював у Чернігові у сфері торгівлі. Доцент. Учасник Другої світової війни, має 6 орденів.

УСАТЕНКО Тамара Пилипівна – 80-річчя. Народилася 4 липня 1939 року в селищі Понорниця Коропського р-ну. Доктор педагогічних наук. Відмінник народної освіти. Автор понад 200 наукових праць, монографій та навчальних посібників.

ФЕДЧЕНКО Олександр Іванович – 80-річчя. Народився 16 липня 1939 року в с. Іржавець Ічнянського р-ну. Завідувач лабораторії Національного технічного університету України "КПІ".

КАРАСИК Юрій Михайлович – 80-річчя. Народився 27 липня 1939 року в Козельці. Впродовж 1992–1995 рр. очолював Міністерство сільського господарства і продовольства України. З 1997-го по 1998 р. – Міністр агропромислового комплексу України. З жовтня 2009 – голова Аграрного союзу України. Народний депутат України 2-го скликання. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки. Герой України. Нагороджений орденами "Знак пошани", Трудового Червоного Прапора. Заслужений працівник сільського господарства України.

НОСЕНКО Анатолій Данилович – 75-річчя. Народився 2 липня 1944 року в с. Черниш Чернігівського р-ну. Працював викладачем.

СКНАР Олександр Іванович – 75-річчя. Народився 13 липня 1944 року в с. Озеряни Варвинського р-ну. Директор інституту мистецтв Київського національного університету культури і мистецтв, кандидат педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури України, член-кореспондент міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, нагороджений орденом "За заслуги" III та II ступенів. Колишній керівник Варвинського відділення Товариства "Чернігівське земляцтво".

ЮРЧЕНКО Анатолій Васильович – 70-річчя. Народився 3 липня 1949 року в с. Карпилівка Козелецького р-ну. Працював в органах Служби безпеки України. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

ГОРБАЧ Ніна Миколаївна – 70-річчя. Народилася 8 липня 1949 року в с. Нова Басань Бобровицького р-ну. Довгий час працювала одним з керівників Київського центрального універмагу.

ГАЛАГАН Василь Михайлович – 70-річчя. Народився 13 липня 1949 року в с. Патюти Козелецького р-ну. Працює головним енергетиком ЗАТ "Лакма".

БІЛОБЛОВСЬКА Валентина Іванівна – 70-річчя. Народилася 17 липня 1949 року в Києві (рідня з Носівки).

НОВИК Анатолій Матвійович – 70-річчя. Народився 17 липня 1949 року в с. Дніпровське Чернігівського р-ну. Працював першим заступником голови Комітету з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства. Народний депутат Верховної Ради України 3-го скликання.

ШИПІЛОВ Юрій Васильович – 70-річчя. Народився 22 липня 1949 року в с. Дмитрівка Бахмацького р-ну. Працює заступником головного інженера Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

ДАНИЛЕНКО Валентина Петрівна – 70-річчя. Народилася 27 липня 1949 року в с. Остатівка Варвинського р-ну.

БУЦАН Валерій Іванович – 65-річчя. Народився

3 липня 1954 року в Носівці. Голова Правління ТОВ "Агрис-Енерго".

ЮЩЕНКО Микола Сергійович – 65-річчя. Народився 5 липня 1954 року в с. Волосківці Менського р-ну. Провідний фахівець Державного комітету ядерного регулювання України.

ПОЕТА Микола Володимирович – 65-річчя. Народився 6 липня 1954 року в с. Гурбинці Срібнянського р-ну. Працював першим заступником начальника Головного управління автоматики, телемеханіки та зв'язку Укрзалізниці. Очолює об'єднання ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС у Чернігівському земляцтві. Багато допомагає рідному селу та землякам. Відзначений земляцькими нагородами.

БАРАНОВСЬКА Тамара Володимирівна – 65-річчя. Народилася 7 липня 1954 року в с. Мале Устя Сосницького р-ну. Працювала вчителем хімії та біології вечірньої загальноосвітньої школи №27. Ветеран праці. Старший вчитель.

ШЕВЧУК Світлана Володимирівна – 65-річчя.

Народилася 12 липня 1954 року в с. Красний Колядин Талалаївського р-ну. Завідувач кафедри культури української мови факультету української філології та літературної творчості ім. Андрія Малишка Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Кандидат філологічних наук, професор.

ДОВГИЙ Станіслав Олександрович – 65-річчя.

Народився 23 липня 1954 року в с. Ганно-Требинівка Устинівського району Кіровоградської області (коріння роду з с. Городище Менського р-ну). Український вчений, політик. Доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАПН України. Президент Малої академії наук України. Почесний консул Чорногорії в Україні. Народний депутат України IV, V, VI скликання.

КУДЛАЙ Алла Петрівна – 65-річчя. Народилася 23 липня 1954 року в смт. Лосинівка Ніжинського р-ну. У 1976–1982 рр. була солісткою Українського народного хору ім. Г. Верьовки. З 1982 р. працює на Держтелерадіо України Національної радіокомпанії України. Викладає спів та постановку голосу в Київському національному університеті культури і мистецтв. Професор. Народна артистка України. Нагороджена орденом княгині Ольги III ст.

ДРОНЬ Володимир Васильович – 65-річчя. Народився 26 липня 1954 року в с. Селище Носівського р-ну. Працівник Державної податкової служби України.

ГРИНЬ Микола Миколайович – 65-річчя. Народився 27 липня 1954 року в с. Козацьке Бобровицького р-ну. Член Національної спілки журналістів України.

ПІЧКУР Надія Григорівна – 60-річчя. Народилася 16 липня 1959 року в с. Крехаїв Козелецького р-ну. Приватний підприємець.

СКЛЯРЕНКО Ірина Вікторівна – 60-річчя. Народилася 19 липня 1959 року в Чернігові.

ТІТОРУК (СІРА) Катерина Дмитрівна – 60-річчя. Народилася 25 липня 1959 року в с. Прибинь Корюківського р-ну. Кухар.

БІЛЯВСЬКА Ірина Іванівна – 55-річчя. Народилася 26 липня 1964 року в Ніжині (проживала в Борзні). Приватний підприємець.

КОВАЛЬ Наталія Віталіївна – 55-річчя. Народилася 29 липня 1964 року в Корюківці. Літературний редактор у Видавничому домі "Фармацевт практик".

Дорогі земляки!

Рада ГО "Товариство "Чернігівське земляцтво" сердечно вітає вас із ювілеєм і зичить усім доброго здоров'я, великих успіхів у житті, оптимізму, сімейного щастя, невтомного добротворства в ім'я рідної землі.

І ожила

Якщо є на землі райські куточки, то одним із них є Качанівка на Ічнянщині. Ярувата земля, вкрита зеленими врунами, могутні дерева на крутизні, під якими, наче лебедина згряя, білють і старовинний палац Тарновських, і ошатні господарчі прибудови. А знизу, при в'їзді від Парафіївки, відбивають високе небо води Великого та Майорського ставів. Час багато чого стер із пам'яті, та залишилися на віки сліди славних господарів-меценатів, як і стежки видатних гостей – Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Михайла Глінки, Іллі Рєпіна та десятків інших.

Качанівка

Свого часу Качанівка була справжнім осердям культури, хоча згодом зазнала стільки лиховісних випробувань, що дивуєшся, як вона збереглася. Розорили її ліси на чуже місцеві селяни та приїжджі революціонери на початку ХХ століття, штовхали в небуття радянські чиновники, були в палаці військовики, безпритульні діти й хворі на сухоти, аж доки в 1981 році тут було офіційно облаштовано Національний заповідник. Багато за тридцять з гаком літ зроблено для реставрації комплексу, багато й робиться, аби сюди навідувалися туристи з усього світу...

І ось до забутої Качанівки почало вертатися духовне життя. Ічнянці вирішили проводити тут відкритий фестиваль патріотичної пісні та поезії "Чернігівська Січ" для вшанування героїчних змагань нашого народу за розбудову державної України. Органічно вписалися в програму й барвистий парад вишиванок, і конкурс малюнка. А що учасниками дійства стали діти, то це свідчить: організатори думають про далеке майбутнє народу, народу-переможця, творця з глибоким вічно живим історичним корінням.

Цього разу спонсорами фестивалю стали депутати обласної ради Віктор Кияновський та Юрій Болоховець, що представляли також Аграрну партію України. Віктор Павлович давно вже став справжнім продовжувачем справи батька й сина Тарновських, не зрадив собі й нині, беручи активну участь у всіх подіях.

Ще зранку на зеленому газоні заповідника було людно, особливо щасливими почувалися діти, у вишиваних сорочках і європейських строях. Швидко відбулася реєстрація учасників, і ось уже організатори розвели змагальників по відповідних місцях. Виконавці пісень згрупувалися біля тимчасової естради, декламатори зібралися в розкішному залі палацу, де колись виступали бали. Перед тим прозвучав Гімн України, діти привітали кількох присутніх учасників АТО, ведуча згадала прізвища тих ічнянців, які не повернулися додому з гірких донецьких степів: Станіслава Кривоноса, Володимира Моїсеєнка, Юрія Сороки та Олега Топтуна.

І почалася фестивальна програма. Учасники були поділені на дві номінації: в одній змагалися діти від 6 до 12 років, в другій – від 12 років. Характерно, що на другий фестиваль прибули не тільки змагальники з Ічнянського району, а й з далекого Галича Івано-Франківської області, Києва, Ніжина, Короба. Активну участь брали у святі й посланці столичного Чернігівського земляцтва: Леонід Горлач очолив екзаменаторів у категорії "Патріотична поезія", з ним разом трудилася Тетяна Чумак, а Ольга Штепа прискіпливо оцінювала майстерність вишивки.

Безперечно, головна увага глядачів була прикута до імпрізовані сцени у затінку старих дерев. А хіба ж не зачаруєшся співом дівчинки, котра тільки-но відірвалася від маминої спідниці, але відважно виводить мелодію, допомагаючи собі

рученятами? Чи ламким підбаском старшокласника, що клядеться любити Україну? За ними уважно стежили члени журі на чолі з директором Ніжинської дитячої музичної школи Сергієм Голубом. І чи не сколихне душу пристрасне читання поезій як не Тараса Шевченка, то сучасних авторів? У всьому відчувалася справдешність, душевна глибина, завзята змагальність. А коли під завершення фестивалю відбувався парад вишиванок (проходили перед сценою цілі родини, родичі, представники різних поколінь), то ніби розквітали над галявиною барвисті веселки, підносячи безсмертний дух українського народу.

Натхненник фестивалю Віктор Кияновський та голови журі вручили нагороди переможцям. У номінації "Патріотична пісня" серед найменших призерами стали Владислава Швець з Ніжина, вокальний ансамбль Ніжинської дитячої музичної школи та Марина Дмитренко з Києва. Серед старших – Ольга Сидорчук з Парафіївки, Ангеліна Гузій з Ніжинської дитячої музшколи та Олександр Згода з Бурімки.

У поетичному змаганні переможці розташувалися так: перша вікова категорія – Марина Дмитренко з Києва, Ілона Жежера з Ольшаної та Дарина Голубовська з Ічні; друга категорія – ансамбль Ніжинського коледжу культури ім. М. Заньковецької, Віталій Криса з Галича та Владислав Уколенко з Понорниці.

Насамкінець хотілося б зауважити. Качанівська "Чернігівська Січ" уже зараз заслуговує на ділову підтримку і Міністерства культури України, і обласного управління культури, адже за наповненістю й патріотичним спрямуванням фестиваль виходить за рамки Ічнянського району, гідно презентує безсмертний дух українського народу.

Станіслав МАРИНЧИК,
письменник з Ічні

Перевесло

Активним життям живе осередок семенівців між загальними зустрічами земляків. Так і ця традиційна подорож до рідного краю розпочалася зі згадок у майстерні талановитого скульптора Івана Липовки і толоки біля чернігівської хати у Музеї просто неба в Пирогові, в якій ми брали активну участь.

Єднання

Отож о шостій ранку ми разом з головою Семенівської районної ради Василем Малковичем зустріли на вокзалі у Києві музик з Лисичанська – 17 дітей і дорослих.

Як потім написала завуч ДМШ № 2 м. Лисичанськ Вікторія Буданцева: "Мрії здійснюються! Це були незабутні дні, насичені яскравими враженнями і екскурсіями, конкурсними хвилюваннями і перемогами, знайомствами зі щирими людьми. Ми долучилися до унікального проекту, що по-справжньому подрузив Луганщину і Чернігівщину. Низький уклін і величезна подяка

всім тим, хто допоміг здійснити нашу мрію: це Лисичанська міська рада, Чернігівська обласна рада, Семенівська районна рада, командування Сухопутних військ, страхова компанія "Інтер-Плюс". Саме Василь Малкович запросив наших дітей взяти участь у VIII відкритому Всеукраїнському конкурсі виконавців на народних інструментах "Поліський вернісаж". Довгі перемовини, листування, узгодження і, нарешті, таке бажане для нас рішення – ми їдемо на Чернігівщину!"

Чернігів з перших хвилин підкорив своєю неповторною красою! Старо-

винні храми, монастирі, доглянуті парки й сквери, запашні квіткові клумби і світло-музичні фонтани. А головне – гостинні доброзичливі люди. Величезна подяка директору музичного коледжу ім. Л. Ревуцького Володимирі Суховерському за цікаву екскурсію й чудовий концерт! Тепло і щиросердно прийняли нашу делегацію перший заступник голови Чернігівської облради Валентин Мельничук і керуючий справами виконкому облради Олена Зубок. В. Мельничук зазначив, що Луганщина і Чернігівщина – одна земля, назва якій – Україна. На згадку нам подарували стяг Чернігівської області й пам'ятні сувеніри.

Далі на нас очікував "Поліський вернісаж". У слові від земляків з Києва йшлося: "4-й рік поспіль Семенівське відділення Чернігівського земляцтва в Києві підтримує яскраву подію в музичному житті України – відкритий Всеукраїнський конкурс виконавців на народних інструментах "Поліський вернісаж". Торік призом Гран-Прі було заохочено Сергія Супруна. Наразі Сергій готується до виступу у Португалії. Тож бажасмо всім учасникам і журі творчого піднесення сьогодні і на довгі роки!"

Величезна подяка Володимирі Дорохину, Світлані Чередниченко за чудовий конкурс, неупереджене журі. Подяка всім, хто оточив нашу делегацію в Семенівці увагою і турботою. Наші діти нас не підвели! Отже, лауреати I ступеня: Марія Миненко (викладач Світлана Решетова, концертмейстер Вікторія Буданцева), Влада Гаркун (Олена Шаригіна, Олена Федотова),

Єгор Даниленко (Олена Фелик), ансамбль скрипалів "Камертон" (керівник Олена Шаригіна, концертмейстер Олена Федотова), інструментальний ансамбль "Веселка" (керівник Олена Фелик).

І знову несподіванка! Наш добрий друг, котрий супроводжував нас чернігівськими дорогами, Василь Малкович і перший заступник міського голови м. Семенівка Сергій Єрьома запросили нас до Семенівської райради, де нам вручили вироби народних умільців Семенівки. Трохи втомлені, але щасливі, ми вирушаємо до славетного міста Новгород-Сіверський. Ми навіть не могли уявити, що Василь Малкович відкриє нам малу батьківщину другого Президента України Леоніда Кучми – село Чайкине, а вже ввечері ми опинимось в дивовижному місці – Спасо-Преображенському чоловічому монастирі! Надзвичайна природа, річка Десна, що відкрилася нам з північної вежі монастиря! В музеї-заповіднику "Слово о полку Ігоревім" ми не тільки опинилися у підземеллі, але змогли на собі відчути, якими важкими були військові строї. Наші діти із захопленням роздивлялися старовинні прикраси і монети, обладунки й зброю. Величезна подяка міському голові Новгород-Сіверського Олегу Бондаренку за гостинність, цікаву екскурсію містом і добрі побажання!

Наступною зупинкою дорогою додому став Батурин – резиденція українських гетьманів, легендарна гетьманська столиця.

Деякі години шляху прикрасили чудові краєвиди. І ось ми в Києві. Величезна подяка Сергію Максименку за організацію захоплюючої екскурсії до Національного музею народної архітектури та побуту України. Завдяки протоієрею Андрію Власенку ми відвідали дерев'яний храм св. Архістратига Михаїла в Пирогові. Дізналися, що до щойно відкритого храму мешканці Пирогова принесли ікону Божої Матері "Годувальниця". Звичайна літографія кінця XIX ст. настільки потемніла від часу, що обриси Богородиці з немовлям ледь проглядалися. Та лишень перед іконою зазвучали церковні молитви, вона оновилася.

Другим (поки що недіючим) храмом, який відчинили спеціально для нас, став храм, нещодавно перевезений з села Городище Чернігівської області, який теж було збудовано без жодного цвяху. Ззовні і зсередини він вражає своєю величчю і піднесеним духом.

Пирогів, Софія Київська, Свято-Михайлівський Золотоверхий монастир, Андріївський узвіз, Хрещатик і, звісно, фонтани на Майдані назавжди залишаться у нашій пам'яті. Мрії здійснюються! Завдяки добрим, щирим, небайдужим людям, які брали участь у цьому унікальному проекті

Луганщина-Чернігівщина. Дякуємо за дружбу!"

На окрему подяку заслуговує благодійник – голова Наглядової ради СК "Інтер-Плюс" Олександр Іваненко. За сухим фактом "компанія підтримала поїздку" стоїть щире бажання долучитися до світлого й доброго. Небайдужість з боку наглядової ради СК "Інтер-Плюс" до обдарованих дітей проявляється не вперше. Торік до Міжнародного дня дитини від компанії надійшла допомога до Семенівки Чернігівської області, коли 15 талановитих дітей приїздили на екскурсію до столиці України. Це не тільки страхування від нещасного випадку на пільгових умовах, але й цільова грошова допомога для організації подорожі.

Окрім традиційної підтримки "Поліського вернісажу", наша делегація у складі чотирьох осіб організувала проведення ювілейного п'ятого тенісного турніру на призи Євгена Клименка. В чому полягає секрет сталості інтересу до цього змагання? На нашу думку, це детальний сценарій проведення свята спорту, його дружня атмосфера, авторитетний статус змагань.

Наприкінці в урочистій атмосфері Є. Клименко вручив медалі, дипломи, подарунки переможцям і призерам змагань.

Одна невелика подія – а як багато за нею стоїть! До члена нашої делегації Олександра Нараєвського звернулися молоді семенівці з проханням передати на знак пошани подарунок голові Семенівського відділення земляцтва Євгену Клименку, до виробництва якого мають безпосереднє відношення. На питання, чи знайомі вони з

Євгеном Миколайовичем, прозвучала відповідь: "Хто ж його не знає!" Людина, яка з року в рік організує відкритий тенісний турнір і втілює задуми у життя, гідна поваги земляків.

Після конкурсних виступів члени делегації відвідали краєзнавчий музей Семенівки, де ознайомилися з матеріалами про бойові дії в період Другої світової війни партизанського загону під проводом Героя Радянського Союзу Георгія Артозеева, насамперед з його п'ятьма великими зошитами. В них містяться накази і розпорядження командира загону та інші документи.

Повертаючись додому, делегація у повному складі відвідала малу батьківщину Г. Артозеева і А. Зайцева село Машеве, де в довоєнний період мешкали їхні родини у сусідніх хатах, а під час окупації нацистами Чернігівщини малолітній Анатолій Зайцев знаходився в загоні Г. Артозеева.

У теплій, затишній хаті ветерана педагогічного колективу місцевої школи Л. Степико згадували юні роки, тяжкий повоєнний час, міркували про сучасне виховання молоді. На жаль, нині в сільській школі навчається 56 дітей, а в 2018 році була лише одна випускниця, хоча в селі мешкає близько 860 осіб.

Таким чином, завдяки участі першого керівника Семенівського відділення Олександра Нараєвського, який надав власний транспорт, підтримці всього відділення, в тому числі молодих семенівців, здійснилися мрії як музикантів, так і спортсменів.

**Анатолій ЗАЙЦЕВ,
Сергій МАКСИМЕНКО,**
Семенівське відділення

Основа родинного щастя

Донедавна українському батькові просто не щастило: якщо про матір створено безліч пісень, картин, кінострічок, поезій, то його чомусь якщо й хвалили, то стримано. А він же воїн і хлібодар, митець і винахідник, основа родинного щастя. І добре, що нарешті проголошено офіційно святковий День батька. У нашому земляцтві достойних батьків багато, тож читаймо розповідь про святкування сильної статі в Требухові, серцевину якого була незрівнянна родина Кольцових.

ТИ У СВІТІ найдорожчий

Ліричний вернісаж "Ти у світі найдорожчий" проішов напередодні Дня батька у Требухівській сільській бібліотеці-філії №8 на Броварщині за безпосередньої участі заступника керівника Варвинського відділення Чернігівського земляцтва у місті Києві Надії Кольцової. На вернісаж запросили учнів 1-4 класів місцевої школи та їх вихователів-педагогів.

Захід відкрив сільський голова Віталій Куць. Він привітав школярів та вчителів із закінченням навчального року та роботою табору відпочинку, з "Днем батька" та пригостив усіх морозивом.

Потім завідувача сільською бібліотекою Галина Лисенко розповіла дітям про нове свято українців – День батька, яке відзначатиметься щороку третьої неділі червня, та презентувала збірки віршів поетів-земляків Миколи Сомы та Надії Кольцової, в яких є вірші про батька, матір, родину, сімейні цінності.

Далі слово взяла поетеса, бібліотекар першої категорії Надія Кольцова. Вона розповіла про велике призначення та роль батька в українській родині, представила свою збірку поезій "Древо роду", на обкладинці якої розміщене сімейне дерево роду Фесенків по батьковій лінії тривалістю в шість поколінь і на верхушку якого школярі впізнали своїх вчителів – Світлану Леонідівну та Оксану Леонідівну. Надія Тимофіївна розповіла

про свого батька-фронтовика, колишнього вчителя математики Антонівської школи Варвинського району на Чернігівщині, нагородженого двома орденами Вітчизняної війни другого ступеня, багатьма медалями, ветерана праці, шанованої людини в Антонівці, прочитала власні поезії: "Мене виходив батько зустрічати", "Де батькова вишня росте", "Пісня про батька", "Бабусині ласощі", "Трофейна ложка", разом з донькою Оксаною виконали пісню "Батьківське село", слова Надії Кольцової, музика Оксани Корнійко. Потім Оксана Леонідівна співала "Українську родину" – пісню з репертуару Тетяни Шарган.

На закінчення заходу завідувача бібліотекою Галина Володимирівна запропонувала учням намалювати портрети своїх батьків, роздала олівці та папір. Діти натхнено працювали і коли здали свої роботи, то на деяких аркушах вчителі помітили навіть схожість батьків на малюнках та в оригіналі. Ці портрети будуть виставлені в бібліотеці на стенді. Школярі одержали ласощі від бібліотекарів, зробили фотосесію на сходах Будинку культури та подякували працівникам Требухівської книгозбірні за цікавий та змістовний захід.

Людмила Кошелєва,
директор
Броварської ЦБС,
Заслужений працівник
культури України

В ПОКОЛІННЯХ

Уже вісімнадцятий раз над Пісками линули мелодії чарівного мистецького свята, присвяченого Павлу Тичині, "Добрідень тобі, Україно моя!". Підсумовувались творчі змагання майстрів рукоділля, декламаторів творів Павла Тичини, поетів і прозаїків Бобровиччини.

Я озвуся...

Гостям раділи не тільки пісківчани, а й земля поетова – пахуча, розкішна, квітуча, описана в його безсмертній ліриці. Дзвеніла перегуками лісових дзвіночків, свіжою зеленню дерев і трав, ширими серцями творчих людей.

Ведуча свята, начальник гуманітарного відділу райдержадміністрації Марія Герасименко відкрила урочистості:

– Ми горді з того, що саме на нашій, оспіваній сонячними кларнетами землі, народився Павло Тичина. І ця земля з року в рік збирає прихильників і продовжувачів творчості великого поета.

У своєму вітальному слові заступник голови райдержадміністрації Тетяна Ляшенко наголосила:

– Я вірю в нашу молодь – творчу, хорошу, сподіваюсь, що не мілітимо ріка талантів земляків...

Радісно на душі в учасника творчого дійства, письменника, лауреата літературних премій імені Павла Тичини та Григорія Сковороди "Сад божественних пісень", уродженця Пісок Дмитра Головка – адже саме він був одним із ініціаторів проведення цього конкурсу.

– Ніколи не забуду відвідини столичної квартири Павла Тичини, – розповідає Дмитро Андрійович. – Він так радів землякам, завжди передавав подарунки,

теплі вітання. Саме Павлу Григоровичу вдячний за підтримку, за добрі відверті розмови, які мене надихали на творчість.

На всі Піски дзвінкоголосо звучали пісні у виконанні аматорів Бобровиччини на слова Дмитра Головка, Тетяни Череп, на музику Світлани Кабиш і заслуженого працівника культури України Катерини Калініченко.

Із вітальним словом до присутніх звернувся заступник голови районної ради Андрій Ткаченко.

Як зазначила ведуча свята Марія Герасименко, до участі в конкурсі запрошувались всі бажаючі – від школяра до сивочолого народного митця.

У номінації "А я у гай ходила" (знання та художнє читання віршів поета) перше місце посіла Ольга Шило, учениця 11 класу Бобровицького ЗЗСО І–ІІІ ст. №2; другі місця вибороли учениця 8 класу Бобровицького ЗЗСО І–ІІІ ст. №1 Дарина Новик та учениця 11 класу Пісківського ЗЗСО І–ІІІ ст. Ольга Якименко; треті місця посіли учні Бобровицького ліцею Ірина Сіденко, Дмитро Чабан та Назар Білановський, учень 10 класу Вороньківського ЗЗСО І–ІІІ ст., Владислава Іванко, учениця 1 класу Озеряньського ЗЗСО І–ІІІ ст. Соломія Крих та учениця 9 класу Кобижанського ЗЗСО І–ІІІ ст. Каріна Шепітько.

У номінації "Золотий гомін" (витвори народних умільців) перше місце – Тетяна Онищенко із Марківців (жіночі прикраси), другі місця вибороли бобровичанки Аліна Ярошевська (вироби з атласних стрічок) та Ірина Поживотько (заколки для волосся), третє місце – Інна Нагула (квіти з бісеру, портрет Тараса Шевченка). Заохочувальні призи дісталися бобровичанкам Тамарі Довгаль (оригамі) і Тамарі Шленчак (лозоплетіння та ін.). До речі, на території музею були представлені деякі експонати переможців цієї номінації, які викликали шире захоплення присутніх.

У номінації "Десь на дні мого серця" (поезія, проза) перше місце отримала Юлія Риковська (уродженка м. Новгород-Сіверський нашої області, яка працює медичною сестрою хірургічного відділення центральної районної лікарні), друге місце – Володимир Путята (уродженець Нової Басані, нині проживає в Києві), третє – відома журналістка Світлана Скрипка. Заохочувальний приз дістався Оксані Галілейській із Рудьківки.

Р.С. До речі, щороку це величне свято на пісківській землі відбувається за підтримки Бобровицького осередку Чернігівського земляцтва в Києві, зокрема, його голови Андрія Пінчука.

Наталія ШЕВЧЕНКО

З РОДУ ТВОРЦІВ

Йому повезло на батьків, від котрих і почалося піднесення родоводу Довгих. Мати Марія Іванівна все молоде життя віддала педагогічній роботі. Енергійна, переповнена різними ідеями, вона завжди знаходила спільну мову із знедоленими дітьми шкіл-інтернатів. Та й своїм трьом – сином Станіславу й Тарасу, доньці Тетяні – встигала давати лад. Тому й стала справжньою берегинею родини. А ще дружиною відомого поета Олексія Прокоповича, що вже відійшов у кращі світи. Бути ж подругою літератора завжди нелегко – надто непередбачливий світ у творця. І добре, що обоє чесно пройшли нелегкі дороги пошуку – у степах Кіровоградщини й мальовничих закутках Чернігівщини, в хитросплетіннях громохого Києва, куди нарешті привела їх доля. Це добре розуміє Станіслав Олексійович, котрий уже й сам набув рангу ветерана, тому й ніжно плакає спомини про пережите, про уроки батьків.

Та не випадають з його пам'яті й образи попередників. От часом, особливо після навідин рідного Городища, до якого колись їздив щомісяця, як на прощу, згадаються роки дитинства – і впливає перед очима постать діда Прокопа. Невеличкого на зріст, жилавого, розважливого сина землі, який усе життя віддавав творчій роботі.

А хіба не творчість живила його, коли він майстрував селячанам усе необхідне, коли власноруч звів нову хату без жодного цвяха? А як пояснити ту потаємну тягу до майстрування бандур чи гітар, що поклікала майстра аж у Чернігів за тридцять кілометрів пішого ходу? Там була тоді знаменита фабрика музичних інструментів, от і добирався сільський самородок до міста, а звіди приносив родині хліб-сіль. Ще й зараз згадується Станіславу Олексійовичу піч, на якій сушилися шліфовані дошки для інструментів, і не прості, а музичні, бо дід відчував їхню

душу. А вже ложки не тільки сам вирівав, а й внуку давав стамесочку, аби творив шедеври. А інструменти ж у діда були особливі, німецькі. Хтось колись сказав йому, що в полі, де наші розбомбили німецький ешелон, валяються небачені вироби. То дід Прокіп

Багата на славні родоводи історія українського народу. Та всьому буває свій початок, якісний стрибок генів, що й залишається в народній пам'яті. Це яскраво відбивається й на долі Станіслава Довгого, котрий цього місяця відзначає свій проміжний ювілей...

подався в поля та й відшукав той скарб, яким і творив чудеса в старій хаті, де обладнав майстерню.

А якою чародійкою була баба Валентина! Залюблена в природу та роботу, бувало, ходить по двору, а за нею як не кури й гуси ходять, мов на прив'язі, то кози з телятами в шкodu норувлять. І ти, пастушок, не дрімай, бо налають незлобиво.

Нічим особливим не відрізнялося й мамине село Захарівка. Лежало побіч дороги, поза ним розлогі луки над невеличкою річкою Березівкою. Таким собі живчиком, що часом і горобець коліна не замочить. Зате в час весняного розливу вода покривала геть усі луки, а коли вступала в береги, то Стасик з друзьбами добряче наморювався, тягаючи руками рибу з заплав.

Справді, все, що тоді поклалося на чутливу душу Станіслава, живе досі як джерело, з якого він пив першу воду, навчався розуміти цей світ. Були то дві його малі батьківщини – частини великої України...

Родина Довгих нарешті перебралася ближче до Києва, ніби передчуваючи, що невгамовний її глава відважиться штурмувати столицю. Так вони опинилися в селищі Березна. Тоді воно було

райцентром зі всіма належними службами. Батько вже серйозно займався поезією, а ще, маючи природний хист, очолював районну газету. Марія Іванівна й цього разу не зрадила собі й пішла виховувати дитвору. Життя як життя, якби не мамин город із самотньою покаліченою яблунею. Та яблуня мала знамениту біографію. На тому місці до війни був розлогий колгоспний сад. Та німці при відступі жорстоко побомбили селище, потрошили сад, залишилася тільки одна яблуня й та покалічена. Але, на диво, відродилася й щоосени щедро обдаровувала людей яблукми. Згадає Станіслав Олексійович ту щедротницю добрим словом, бо віддаровувала та їх плодами так щедро, що й на зиму заготовляла.

Ніби жила вона за всіх подруг садових, знищених вогненною завією війни...

Батька тягнуло в столицю, де вирувало літературне життя. А Станіслав пішов у 5-й клас школи з французькою мовою. Спершу довелося батькам і репетитора наймати, бо відчутно відставав у знанні мови Бальзака. Та це тривало недовго, бо вчорашній сільський хлопчина мав впертий характер і невситиме бажання вчитися, пізнавати науки. Мати знову вчителювала в школі-інтернаті, батько редагував книжки у видавництвах і сам видавав власні поезії. А в хаті завжди не бракувало цікавих гостей, котрі говорили не про ціни на сало, а про новітні здвиги у культурі чи політиці. Все це калалося на душу допитливого юнака, що не марнував час на вештання вулицями Києва, бо полюбляв сидіти за книгами.

Так непомітно прийшов час прощатися зі школою і шукати подальший шлях. Ясна річ, батько схилив Станіслава до філології та до красного письменства. Але син вирішив проявити чоловічий характер і всупереч домашнім впливам вступив до Шевченківського університету на факультет кібернетики, про яку тоді чимало говорилось. І не помилився,

бо любив математику й фізику, бо згодом у високій вузівській аудиторії читав їм лекції сам легендарний родоначальник української кібернетичної школи Віктор Глушков. Коли ж через якихось пару курсів Станіслав вирішив перейти на механіко-математичний факультет, там потрапив під опіку відомого вченого Леоніда Козлова, який, власне, і сформував остаточно коло інтересів майбутнього вченого С. Довгого.

І тут треба наголосити, що він прийшов на роботу до колективу науководслідного інституту не за протекцією чи вказівкою з високого державного кабінету, бо почав кар'єрне сходження з посади простого лаборанта, тож впродовж багатьох років добряче пізнав всі тонкощі функціонування наукової установи академічного типу. Тривало потайне накопичення знань, законів адміністративної роботи, прийшла пора наукових відкриттів, усе це відбувалося на очах у колеґ всієї Академії наук України. Тож коли згодом ним зацікавився сам її Президент ушавлений Борис Патон, то ні в кого з колеґ це не виклиало жодних непорозумінь чи заперечень. А коли й були заздрісники, то як без них обійтися в цьому грішному світі. Так Станіслав Довгий став нарешті доктором наук, академіком НАНУ, директором інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАНУ. Згодом очолював Міністерство України у справах науки і технологій, був головою Державного комітету зв'язку та інформатизації України, народним депутатом України 4–5 скликань. Рясніла доля й різними відзнаками: орден "За заслуги" І ступеня, звання заслуженого діяча науки і техніки України, Державна премія в галузі науки і техніки та багато інших.

А душу муляла потайна ідея: якою буде українська наука майбутнього? Дякуючи мамі, що трудилася в школах-інтернатах, надивився на бездольних діток. Та й згодом, коли організував різні олімпіади, конкурси, бачив, скільки талановитих самородків не знаходять дороги в житті. Їм треба створювати належні умови, щоб природній хист отримав професійну огранку.

І якось на засіданні Президії НАНУ, до якої був обраний, кинув ідею – відновити діяльність Малої академії, котра б займалася пошуком талановитих дітей. Адже така структура була вже створена ще в 30-х роках постановою Президії Академії наук. Вона працювала успішно кілька десятиліть, керували нею вчені, комсомольські функціонери та профспілки. Багато добрих справ робилося для діток. Станіслав Олексійович і сам пам'ятав, як у 60-і роки, з настанням відлиги, рясніли різні дитячі конкурси. Та через два десятиліття все змінилося на гірше, і діти опинилися поза увагою суспільства.

Як би там не було, його ідею рішуче підтримав сам Президент НАНУ Борис Патон й доручив ініціаторові братися за справу. Було це в 2000 році. Згодом підставив плече тодішній міністр освіти України Василь Кремень. А через три роки наполегливих пошуків, моделювання Станіслав Довгий уже радів, що в державі запрацював Національний центр "Мала академія наук України", єдиний поки що серед усіх колишніх республік Союзу. Так повернулася історія, так завдяки нашому землякові виникла нині всесвітньовідома організація, що налічує вже понад 500 тисяч талановитих дітей, має чітку структуру й здобула юридичну опіку ЮНЕСКО.

Так, нинішній час неоднозначний для України. Доки різні ділки ведуть війну між собою за ласі шматки, доки горе-політики ніяк не визначаються, яку ж країну будують, Станіслав Довгий та його подвижники плекають майбутніх інтелектуалів, без яких про успішну Україну не може бути й мови. Академія співпрацює з двома десятками потужних наукових центрів різних країн світу, серед яких США, Канада, Індія, Мексика, Гонконг, Тайвань, практично всі країни Європи. Там регулярно бувають українські юні таланти, там різні міжнародні програми, в яких гартується талановита українська молодь. Так зростає авторитет державної України на світовому просторі. І коли б Станіслав Олексійович не залишив оригінальний слід у науці, громадсько-політичному житті, то його Мала академія наук вписала б його ім'я в історію нашого народу...

Безперечно, любов до дітей Станіслав Олексійович успадкував від матері-вчительки. Вона особливо відчувала, коли він опиняється в родинному колі. Він гордиться сином Олесем, нині відомим політиком, народним депутатом України, який нещодавно

подарував дідові внука Макарія. Підрастає й син Станіслав, що у свої 11 років дивує батька серйозністю, багатогранністю – вчиться в німецькій школі, цікавиться малюванням, музикою, ще й на бокс ходить. Донька Оксана теж подарувала внуків Артема й Остапа. А ще ж і брат Тарас, відомий політик, народний депутат, що займається нині наукою в сфері електроніки й телекомунікацій, подарував племінника Богдана, що після закінчення престижного Імперського коледжу в Лондоні вчиться там в аспірантурі. Та й сестра Тетяна, що мешкає нині в Німеччині, обдарувала старшого брата внучкою Алісою. Словом, розростається древо роду Довгих!

Від батька дістався в спадок нашому ювілярові талант митця. Не на одній виставці – а серед них і в нашому земляцтві – експонувалися його високохудожні фотополотна, що відбили неповторну природу різних країн світу, де постійно буває Президент Малої академії, та портрети цікавих людей. А ще він потайки пише вірші, які, на жаль, нікому не показує.

Що ж, Господь рясно наділив нашого земляка талантами. Можна тільки радіти, що в нашій великій родині є такі люди. Тим більше, що не так давно Станіслав Довгий очолив Менське відділення земляцтва. Тож будемо певні, що він ще не раз подивує нас добрими справами, як і одну з двох малих батьківщин, де світлим променем сяє через десятиліття рідне село Городище з дідовою хатою на чолі. Воно для нього як оберіг, для його ушавлення вони з братом Тарасом, котрий взяв на себе основні клопоти, взяли й перевезли унікальну дерев'яну церкву в Пирогове, аби зберегти її для нащадків.

⇐1

ДЕСАНТИ ЛЮБОВІ

Лікарі обстежили кожную дитину, розповіли про необхідність берегти зуби, надали малюкам поради щодо догляду за ними. Діти спілкувалися з гостями, веселились разом з майбутніми лікарями – інтернами, розмальовували тематичні плакати, ласували фруктами. Свято відбулося!

У подарунок діти отримали м'які іграшки, новенький одяг, самокати, засоби індивідуальної гігієни, мючі з засоби. Велике задоволення від свята отримали не лише малюки, а й ті, хто до нього долучився.

Не встигли діти підзабути про щасливі миті спілкування, як поріг "Надії" переступили ще одні бажані гості: то Олег Шекера та заступник голови Прилуцького відділення Микола Гордієнко прийшли привітати малюків та співробітників дитячого будинку з Міжнародним днем дитини та передали до закладу 30 осінньо-зимових ковдрочок для дітей (частину суми сплатив випускник інституту Денис Ткаченко); дуже гарні дитячі речі від Дитячого магазину "Малыш" завдяки Каті Сербіній; іграшки від сина випускниці інституту Надії Казначеевої; книжки донечки випускниці інституту Юлії Магеррамової, а також сплатили рахунки дитячого будинку за ремонтні роботи, меблі, взуття, розвиваючі ігри.

Прилуцьке відділення вдячне всім, хто брав участь у зібранні коштів та організації поїздки, серед яких були Дарина Кирилко, Ірина Білик, Дарія Бла-

говісна, Олександра Лазебник, Карина Радченко, Катерина Базір, Юлія Магеррамова та її донька Шахназ.

Найсвіжішим у постійному благодійному спілкуванні був десант з Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка на чолі з Євгенією Макаренко – професором, куратором "Молодіжної фундації ЮНЕСКО". Для підтримки Прилуцького обласного будинку дитини "Надія" вже другий рік ця поважна установа проводить благодійний бал. Цього року благодійний бал зібрав немалі кошти, що були витрачені на придбання меблів для дитячих кімнат, постільної білизни та простирал для малечі, подарунків, фруктів, солодощів, які були передані до дитячого будинку. Чудову виставу підготували маленькі вихованці. З сонячним настроєм талановиті малята розпочали концертну програму в ошатно вбраній вишиванками та рушниками просторій залі. На святі звучали пісні про рідну Україну, про літо, сонце, дружбу, які супроводжувались запальними таночками. Цього разу концерт було присвячено українській вишиванці. Особ-

ливо серця присутніх розчулила пісенька "Молитва за маму" у виконанні 6-ти річного вихованця будинку Юри: "...стану на колінця, ручки я складу, у молитві Бога попрошу: я благаю, Боже, Боже дорогий, дай здоров'я, щастя матінці моїй...". Здавалося, що немає ніяких проблем, хвороб і сирітства, а дітки тут справді щасливі.

Від імені Чернігівського земляцтва Євгенія Макаренко привітала діточок, колектив і керівника закладу Надію Ющенко зі святом і побажала всім здоров'я та добра. Після вистави гості спілкувалися з дітками на ігровому та фізкультурному майданчиках, в групових приміщеннях. Свято завершилось сердечною подякою очільниці закладу від імені всього колективу столичним землякам за турботу про своїх вихованців, щирими обіймами та поцілунками. На згадку про себе діти подарували присутнім виготовлені власноруч паперові сердечка.

Справжнє свято любові, ласки та турботи про дітей відбулось! Всі, хто долучився до цієї благородної справи, зрозуміли – робити добро легко.

Людмила ТИМОФІЄВА

Масштаб зростає

У Борзні X ювілейний міжобласний турнір зі спортивного рибальства на річці Борзенка зібрав учасників з семи областей України – Чернігівської, Київської, Сумської, Харків-ської, Дніпропетровської, Львівської й Івано-Франківської (всього до 95 рибалок). Турнір присвячений пам'яті загиблих воїнів в АТО/ООС та в афганській війні, а також пам'яті Героя України Олега Міхнюка.

На заході були присутні народний депутат України Валерій Давиденко, депутати обласної ради Ірина Грозенко та Валерій Колоша, голова районної державної адміністрації Віра Проскура, голова районної ради Віктор Горбаченко, помічник-консультант народного депутата України Валерія Давиденка Микола Галепа, голова Борзнянського відділення земляцтва Володимир Леміш і голова ветеранського відділення Сергій Кудін, керівник обласної організації спілки ветеранів Афганістану Олександр Соколов, голова Української спіл-

ки ветеранів війни Володимир Попович. Віра Проскура подякувала всім, хто брав участь в організації цього заходу,

зокрема, голові Борзнянського районного відділення Української спілки ветеранів Афганістану Валерію Молотову та привітала всіх присутніх з великим християнським святом – Днем Святої Трійці. Від Чернігівського земляцтва учасників турніру вітав Володимир Леміш.

Керівники району вручили спільну грамоту районної державної адміністра-

ції та районної ради Валерію Молотову за активну громадську позицію, розвиток ветеранського руху на Борзнянщині та презентували спілці ветеранів Афганістану Борзнянського району подарунк – надувний човен.

Фінансування турніру проведено за кошти районного бюджету, значну спонсорську допомогу традиційно надали народний депутат України Валерій Давиденко, депутат обласної ради Валерій Колоша та ветерани-афганці.

У змаганнях, які стартували о 6-й ранку і тривали 4 години, взяли участь 12 команд. Перше місце виборолла команда Київ-Бараки, друге – Новгород-Сіверського районного відділення УСВА, третє місце – Ніжинського районного відділення УСВА.

Учасники та переможці отримали медалі, кубки, подарунки, приємні емоції, позитивний заряд і задоволення від спілкування.

На знак вшанування учасників бойових дій на території інших держав квіти лягли до пам'ятного знаку воїнам-інтернаціоналістам.

Володимир ЛЕМІШ

Листи наших читачів

Чесні творці газети

Постійним читачем газети "Отчий поріг" я є останні п'ять років. Ось підписався на неї і на 2019 рік. Народився і виріс у селі Черняхівка на Ніжинщині. Закінчив Ніжинське медучилище, служив в армії, трудився в дільничній лікарні Володькової Дівичі та хірургом центральної райлікарні Ніжина. Далі – Київ і столична медицина. Встиг написати й видати низку книг про видатних хірургів: "На службі в істини і Вітчизни" (про

М. Пирогова), "Хрест і скальпель" (про В. Войно-Ясенецького), "Маестро хірургії" (про М. Скліфосовського), "Особистостями стають" (про І. Буяльського), "Іспит довжиною в життя" (про М. Амосова). Отже, добре знаю, що таке творчий процес і авторська відповідальність, що таке патріотизм, бо сам ніколи не пориваю зв'язків з малою батьківщиною. Це ж робить постійно й землячка наша газета, даючи мені інформа-

цію про мій рідний край, про земляків.

Я глибоко шаную професіоналізм журналістів "Отчого порогу", який живе єдиною метою, який прагне зберегти кращі традиції, відгукується на потреби сьогодення. "Отчий поріг" – це не просто газета – це насамперед професіоналізм і чесність журналістів.

З повагою
Володимир ІВАЩЕНКО,
лікар-пенсіонер, Київ-Ніжин

МІЙ РІД

У кожної людини є своє завдання в цьому світі, своє призначення, а також схильність до основного виду діяльності. У відповідності до своєї внутрішньої природи ми і вибираємо, чим займатись у житті, через яку справу розвиватись і вдосконалюватись, приносити користь Батьківщині, людям і собі.

Весна – найкраща пора року в житті кожної людини. Все оживає, пробуджується, оновлюється і розквітає. В один із таких днів я і навідалась до могил своїх батьків, дідусів, бабусь і брата, як кажуть на Варвинщині, на "гробки".

Село Озеряни – одне з наймальовничіших на Чернігівщині, розташоване на пагорбах, тут багато ярів, ставків, лісосмуги й ліси. Природа тут чарівна, розмаїта, яка манить, не залишає байдужим.

Рідне село – колиска мого дитинства. Та сьогодні батьківська хата стоїть пустою – вікна дивляться сумними очима, як німе нагадування про колишніх господарів. У спогадах виривають дитячі пустощі, юність, мандри в широкий світ.

А колись на цьому дворісі проживала велика родина – дідусь з бабусею, мама з татом і нас трійко дітей – сестра, брат і я. Господарство належало моєму дідусю Івану Васильовичу Борсуку, а згодом – моєму тату. В будинку було гамірно і весело, в родині всі співали. Особлива радість була, коли приїжджали гості: мамині два брати, татові дві сестри і два брати (третій загинув на війні і похований у Польщі). Всіх доля закинула в далекі краї: Урал, Далекий Схід, Схід Сибіру. Незважаючи на відстань, родичі часто навідувались до нас. Для дітей це було особливе свято. Тато грав на багатьох щипкових музичних інструментах, на кнопкових і клавірних, навіть зумів сам змайструвати балалайку і мандоліну. Він мав абсолютний слух, прекрасний теноровий голос. Особливого колориту свята надавав ще один родич – мамин дво-

юрідний брат дядько Павло. Діти з нетерпінням чекали його, як гумориста, він завжди з'являвся нізвідки і також зникав в нікуди, як невидимка. Це був веселої вдачі чоловік, вроджений артист – танцював, вибивав у бубен та ще й мастак був на всілякі видумки й небилиці.

Моя родина – особлива. Всі чоловіки були на війні, починаючи з дідуся, призваного в армію в 48 років,

який пройшов усю війну аж до Берліна. Мамині брати – Іван і Михайло Борсуки закінчили вищі учбові заклади – полковники, офіцери військ ППО. Відслужили 25 років у авіації, пішли у відставку. Мали нагороди за бойові заслуги.

Мій батько, Петро Хомович Калайда, 1923 року народження, пішов на фронт у 1943 році і відразу в бій – брав участь у форсуванні Дніпра. У ті дні, як розповідав тато, багато полягло новобранців. А тих, хто залишився в живих, вже потім знайомили з теорією військового мистецтва в тилу, де формувався запасний полк, який згодом перекинули на Другий Прибалтійський фронт. Далі гвардії сержант

танкових військ звільняв Прибалтику, брав Кенігсберг. Закінчив війну на Далекому Сході. Про війну розповідав неохоче, інколи, коли ми докучали йому, пригадував, як форсували Нарву, Чудське озеро. Був відзначений орденами Червоної зірки, Слави, медаллю "За відвагу". Чергова нагорода загубила сліди солдата, але через 46 років знайшла його і була вручена керівництвом колгоспу.

Повернувся з армії в 1947 році і відразу одружився з моєю мамою – Христею Іванівною. Прожили разом 48 років. Тато народився на хуторі Тонке у багатодітній родині – було четверо братів і дві сестри. Він був живою енциклопедією, знав усе про звірів, про дерева, трави й гриби, бо жив біля лісу. Завдяки йому в 1933 році сім'я врятувалася від голоду. Батько любив землю, 33 роки працював у колгоспі комбайнером. Мама працювала обліковцем. Вона мала лагідний характер і добре серце, тато був суворим, але справедливим, вони доповнювали одне другого.

За долею нашої родини постає життя цілого народу, якому судилося пережити тяжкі випробування: голодомор, війну, Чорнобиль.

Я думаю, що мої батьки були щасливими людьми. Вміти бути щасливим – це такий же талант, як бути художником чи співаком. Я дякую татові й мамі, що дали мені життя і навчили жити чесно, справедливо і сміливо. Дякую своєму роду, що запозичила від кожного з Вас – мудрості, добра і любові.

Ганна КАЛАЙДА
Фото Ганни СКРИПКИ

Народившись у великому селі Вертіївка неподалік від Ніжина, зовсім малим мусив пережити і жахиття Голодомору, і гітлерівську окупацію, і неоднозначну комуністичну окупацію, що деформувала людські душі. Все це пройшло вогнем крізь його серце, але, на щастя, не спопелило його, а загартувало для боротьби за правду й добро. І хоч був Юрій Михайлович навдивовижу врівноваженим, не схильним до показної афектації, зате принциповості у вчинках ніколи не зраджував, послідовно відстоював честь України на будь-яких рівнях. Було в ньому щось від старшого побратима Олеса Гончара, від славного земляка Юрія Збанацького, з якими разом довелося керувати Спілкою письменників України, яка на той час мала незаперечний авторитет у суспільстві й недарма породила в своєму середовищі Рух.

Десь на початку 70-х років минулого століття довелося й мені почати тривале спілкування з авторитетним земляком, коли я працював в апараті СПУ одним із помічників Олеса Терентійовича, а згодом керував потужним Бюро пропаганди художньої літератури. Саме в той тривожний час, коли один за одним літераторів відправляли на каторгу, коли жорстоке маланчківство затягувало петлю на шиї Свободи, довелося пересвідчитися, яким спокійно незламним може бути мій земляк. Тоді він як секретар письменницької Спілки був куратором нашого пропагандистського Бюро.

І от одного разу тодішній завідувач відділу культури компартійного ЦК Леонід Кравчук вирішив фактично знищити письменницький пропагандистський орган. Нас мали підпорядкувати партійному товариству "Знання", а це значило, що кожен поет чи прозаїк перед тим, як виходити на люди з творчим звітом, мав затвердити свій виступ у відповідних партійних кабінетах. І коли б, не доведи Господь, відійшов від просканованого пильними дорадниками тексту, то відразу б потрапляв у немилість. Ми з цим не могли погодитися, тому й підготува-

лися до двобою і, незважаючи на тисячі маневри досвідченого компартійного апаратника, відстояли свою самостійність. І Юрій Михайлович у своїх логічних доводах навіть не послуговувався емоційними пасажами.

Коли ж у грізному 1986 році йому довелося очолити на багато літ нашу творчу Спілку, його громадянська

любив подорожувати чи терпляче перелопачувати скарби архівів. Недарма він, ще студентом славетного столичного Шевченківського університету, в галасливому гуртожитку чи на підвіконнях аудиторії написав першу повість про свого борзнянського земляка Семена Палія і з нею стрімко увірвався в літературу на 25-му році життя. Неймовірна робоча організованість, зіперта на рідкісний природний хист, дозволила йому створити цілу галерею історичних героїв та колоритних сучасників. І хоч його душу не раз обпікали героїчні вчинки шестидесятників, що опинилися в сибірських таборах, він теж боровся словом за Україну.

Грати бувають і невидимі, як і подвиги незримі. І півсотні романів та повістей, оповідань, сотні публіцистичних статей у періодиці – то його засів на ниві української свободи. Уже в похилому віці він до останніх днів посилав гнівні позивні до ошуканого, але незборимого народу зі своєї привітної садиби в Кончі-Заспі. Звідти спекотного цього літа він і відлинув у вічний вирій.

Понад усе любив Юрій Михайлович свою милу Чернігівщину. Ще кілька років тому бував він і в Качанівці, і в Седневі, і в багатьох інших куточках малої батьківщини. Як любив бувати і в нашому земляцькому гурті, котрий і заснувався під крилом тодішнього очільника письменницької Спілки в старовинному особняку на Банковій, 2. На жаль, все рідше й

рідше радував земляків своєю присутністю. Більше вже не завітає на наше загальне зібрання, не поцікавиться телефоном нашими справами... Та ми горді з того, що наша чернігівська земля дала світовій культурі великого майстра слова, Героя України, лауреата Державної премії Союзу та української Шевченківської, багаторазового орденоносця і передусім – неповторну Людину. Його нива ніколи не заросте бур'яном непам'яті.

СІВАЧ

правди й добра

Жаркої літньої днини не стало Юрія Мушкетика. Того майстра прози, який упродовж багатьох літ формував душу справжнього українця, ведучи його то в глибини непростішої нашої історії, то до пекучих проблем сьогочасності, чаруючи образним народним словом, обпікаючи правдивістю відбиття плину життя. Того майстра, котрий ще за життя занесений до пантеону класиків української літератури.

позиція, а ще хліборобська розважливості не дозволили різним спритникам зруйнувати доценту десятиліттями плекану родину словотворців та її чимале господарство. Це вже згодом почалася руїна, яку й досі ніхто не може спинити. Він умів поєднувати в собі й хист чарівника слова, і розважливості лідера. В цьому незаперечна заслуга Юрія Михайловича.

А він же був і улюбленцем товариства, коли неголосно, без надриу дарував різні оповідки, від яких після щирого сміху боліли животи. А він же

Мені п'ять чи, може, шість років. Настає довгоочікувана неділя, і ми з мамою у святковому вбранні простуємо на базар. Підходимо, справа від воріт безногий дядько грає на гармошці й зятагує тужливу пісню. Мама на якусь мить зупиняється, щоб кинути монетку в погнуту металеву кружку й послухати пісню. Я нетерпляче смикаю її за спідницю.

– Мамо, ходім! Мамо, а чого в дядька ніг нема?

– Була війна, синочку. Там і лишилися дядькові ноги...

Проклятуща війна не оминула і наш Федоренків хутір на п'ятдесят дворів. Лише в діда Лавра, що жив над Удаєм, вона відібрала п'ятеро синів. Додому повернулися одиниці: мій батько хрещений з коротшою сантиметрів на десять ногою; довготелесий, язикатий дядько Микола на прізвисько Бубон; Валерчин батько на інтендантській машині з двома десятками чемоданів трофейного барахла. Та ще веселий Лончин дід Іван з пораненою рукою й ковадлом у речовому мішку, яке він пропив по дорозі в Прилуках.

З Федоренкового хутора була моя мама. Від окупації в її пам'яті лишилися паперові смужки хрест-навхрест на вікнах та землянка на болоті, де вони з мамою, старшою сестрою й коровою ховалися від німців після того, як ті 23 лютого 1943 року в сусідньому селі Срібному зігнали в приміщення школи й спалили живцем близько 700 дітей, жінок і людей похилого віку. А ще вона з жахом згадувала, як поліцаї прямо в неї на очах убивали сусідського дядька Якова за те, що він був комуністом.

Батько мій жив у сусідніх Леляках, мешканцям яких теж дісталось. У 1941-му йому було лише дванадцять років. Тож на війну пішли двоє старших братів.

Дядько Сергій не повернувся. Я бачив його тільки на довоєнній фотокарточці, яку дбайливо беріг мій батько. А ще в дитячій пам'яті назавжди закарбувалося, як бабуся Олена неквапливо діставала із-за образів похоронку. Після війни вона ще довго визирала у вікно, сподіваючись, що таки повернеться її первісток. Аж поки мій батько, який служив у Білорусії, не відшукав його серед багатьох імен у братській могилі міста Калинковичі.

Дядько Іван у лейтенантських погонах, важко спираючись на палицю, пришкандибав у село влітку 1944 року. Мав золоті руки. Був столяр, знаний на всі Леляки й навколишні села. Його

двері й рами на вікнах досі нагадують про нього у батьківській хаті.

Те, що розказував дядько про війну, далеко не завжди вкладалося в її офіційну версію, яку формували в моїй малечій свідомості кіно й прочитані книги. Спробую відтворити одну з таких розповідей.

"Було це під Сталінградом. Так, як бомбили нас у той день, ще не бомбили

ВІЙНА і чорний ворон

ніколи. У короткі паузи між завиваннями і розривами бомб я раптом почув, як хтось монотонно бубонить у сусідньому окопі. Зрештою, здогадався. То читав молитву наш політрук – затаїтий атеїст. Після нальоту я ледве живий якось виборсався з-під землі. Кинувся до сусіда, якого теж майже всього засипало. Спочатку він не подавав жодних ознак життя, а потім раптом поворухнувся, широко відкрив очі, подивився на небо і збентежено спитав:

– Я вже на тому світі, чи ще на цьому?

А я йому у відповідь:

– У Бога спитай!".

А 41-й рік мій батько запам'ятає на все життя... Пас корову понад дорогою. Знайшов покинуту трюхлінійку. Гордо повисив на плече. В цей час у село в'їжджали німці на мотоциклах. Раптом один зупинився. Молодший солдат, той, що в колясці, вже наводив на нього кулемет. Старший щось різко йому сказав і відвів дуло. Потім підійшов до тата, забрав гвинтівку, витягнув з неї шомпол і вперішив його кілька разів по спині.

Наше повоєнне, безмарне дитинство було сповнене ігор – найчастіше у війну. Гвинтівки і автомати у нас були дерев'яні. А от медалі – справжні. Льонька – друг мого дитинства – якось підслідив, де його баба Параска ховає ключ від скрині, й тихенько добрався до дідових медалей. Він гордо пришпилював до грудей "За відвагу", а мені діставалася "За перемогу над Німеччиною". Після цього ми городами поспішали на наші уявні рубежі, до нашої землянки, яку ми викопали між двома проваллями й замаскували гіллям. Дорослі поблажливо хитали нам вслід головою.

А ще ляклива тітка Шурка незмінно втягувала голову в плечі, коли бачила машину з будкою, бо подібні машини забирали людей у трагічні тридцяті – роки масових репресій, на які припало її дитинство. У народі їх нарекли "чорними марусями", "воронками", "чорними воронами". Отож і на тітка намагалася залякати:

– Он "чорний ворон" їде! Будете ходити в провалля, приїде і забере вас туди, де Макар телят не пас.

Ось він – синдром пережитої країною війни внутрішньої і війни зовнішньої! І саме з цим пов'язана ще одна розповідь. Про мого знаменитого земляка Івана Кондратця, який був племінником

нашого сусіда – Льончиного діда Івана. А відтак – і нашим родичем, оскільки дідова дружина, баба Параска, була двоюрідною сестрою мого батька.

Народився Іван Якович Кондратець 1919 року ще в Українській Народній Республіці у повітовому місті Прилуки.

Після закінчення семирічки Іван працював у прилуцькому відділенні "Союздруку". Але недовго. У 1938 році за безпідставним доносом якоїсь жінки (нібито "погані слова казав на товариша Сталіна", як розповідала баба Параска) він був звинувачений в антирадянській пропаганді й засуджений по статті 54-10 кримінального Кодексу Української РСР до семи років позбавлення волі. Пізніше журналісти придумують красиву версію про те, що дядька засудили за декламацію віршів Осипа Мандельштама. Пам'ятаючи дядька Івана, я в неї не дуже вірю, оскільки не схожий він був на любителя поезії.

У жовтні 1942 року Іван Кондратець, разом з іншими засудженими, виявив бажання воювати за Батьківщину й був достроково звільнений та направлений у Ташкентське кулеметне училище. Однак закінчити шестимісячний курс навчання йому не судилося. На початку 1943 року терміново формувалися військові ешелони для відправки на фронт. Отож невдовзі рядовий Іван Кондратець потрапив у 62-у гвардійську стрілецьку дивізію, яка понесла численні втрати у важких боях за Харків. Його призначили стрільцем у 3-й батальйон 184 гвардійського стрілецького полку. А вже 7 вересня частина була включена до складу 37-ї армії Степового фронту і взяла участь у битві за Дніпро.

У ніч на 28 вересня 1943 року батальйон, в якому воював Іван Кондратець, отримав бойове завдання форсувати Дніпро й закріпитися на плацдармі північніше села Мишуричів.

Човен, в якому був Іван, під масованим обстрілом стрімко рухався до правого берега. Вогнем зі свого кулемета він подавляв вогневі точки противника. Біля самого берега поряд з їхнім човном вибухнув снаряд. Частина бійців отримали поранення. Вибув зі строю й командир взводу. Та все ж Іванові разом з іншими бійцями вдалося зачепитися за берег. Він прийняв на себе командування взводом і зумів організувати оборону захопленого плацдарму, що дозволило переправитись основним силам їхнього батальйону.

В цих боях гвардії рядовий Іван Кондратець врятував командира взводу і ще трьох поранених товаришів, ліквідував гранатою кулеметне гніздо і особисто знищив більше десятка ворожих воєнків.

Та не довго довелося йому воювати. 30 жовтня 1943 року у важкому бою на річці Інгулець поблизу Кривого Рогу Іван був тяжко контужений і потрапив у полон. Із табору військовополонених на території Польщі йому вдалося втекти. Але невдовзі він знову був схоплений і від-

правлений на територію Німеччини у табір смерті Нойенгаме.

Щоб вижити й повернутися до своїх, Іван Якович погодився на співробітництво з німецькою розвідкою. Пройшовши прискорену двотижневу підготовку в розвідшколі Абверу, в рамках операції "Цепеллін" 9 листопада 1944 року він був засланий на територію Польщі, зайняту радянськими військами, із завданням зібрати розвіддані в заданому районі. Іван відірвався від свого напарника і з'явився в розташування найближчої радянської частини. Розповів усю правду про свої поневір'яння. Та йому не повірили. Жорстокий був час. А тут ще й судимість за "антирадянську діяльність". Рядовий І.Я. Кондратець був звинувачений у зраді Батьківщині і 13 січня 1945 року засуджений до 15 років позбавлення волі.

Після смерті Сталіна ставлення до колишніх військовополонених пом'якшилось. Справу І.Я. Кондратця було переглянуто і строк його покарання зменшено до фактично відбутого. Влітку 1955 року Іван повернувся додому в Варву, де після війни оселилися його рідні. Мати так і не діждалася Івана. Від горя втратила розум і померла.

На цьому б і завершилася дядьковій вже достатньо насичені подіями біографії. Та не тут то було. В кінці 80-х років я у статусі старшого наукового співробітника меморіального комплексу "Український державний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років" завітав до дядька Івана. І ось що він мені розповів.

"Було це, здається, в 64-му році. Якимось зайшов до мене сусід, з яким ми товаришували й частенько гомоніли про наше життя-буття. В руці він тримав газету "Красная звезда" і з першого погляду було видно, що він чимось дуже схвилюваний. А, підійшовши ближче, стягнув із себе картуза і тільки й мовив:

– Ваню! То ти у нас, виявляється, Герой! Воював! Та ще й як воював!

А я йому у відповідь:

– Відчепися! Ну, воював. Але ж на мене довічно навішено тавро "врага народу". З цим, мабуть, і помирати буду.

А сусід мені тиче газету межі очі:

– Читай! Тут про тебе написано.

Серед надрукованих у газеті прізвищ значилось і моє. Причому серед Героїв Радянського Союзу. Я не повірив своїм очам. Та все сходилось. Не довго

думаючи, я за газету і в Москву. А там мені солідні люди й кажуть:

– Пиши, дядьку, заяву і їдь додому. Нам треба в усьому розібратися. А це справа не одного дня.

Розбиралися років два. Лише 15 грудня 1965 року Голова Верховного суду СРСР А.Ф. Горкін вніс протест на рішення Военної колегії, а вже 12 січня постановою Пленуму Верховного суду СРСР я був повністю реабілітований".

Отака ось історія. А далі знову розповім від себе, оскільки до цієї історії судилося й мені, тоді ще малому, долучитися.

Йшов 1966 рік. Якимось травневої днини забігає до нас у двір непосидючий дід Іван (той самий, що дійшов до Берліна і пропив ковадло у Прилуках) і кричить до моєї мами:

– Любо! Бігом збирайся, бери малюга та ходімо в клуб. Моєму племінникові Ванькові будуть вручати нагороду. Високе начальство приїхало, аж із Москви! А що нам збиратися. Швидко вдягніться і гайда.

У клуб набилосся майже все село. Стояли в проходах. Ми хоч і проскочили повз запасні двері та місця нам дісталися заду, аж під кінобудкою. Згодом на сцену вийшли двоє поважних військових, дядько Іван і районне начальство. Після розповіді про дядьків бойовий шлях та про його подвиг полковник із Москви зачитав відповідний Указ і урочисто вручив йому Золоту Зірку й орден Леніна. Ні до цієї події, ні після наш сільський клуб ще не зривався такими аплодисментами. А потім закликали до слова нашого дядька. Помітно хвилюючись, він промовив:

– Дорогі товариші! Можна я своїми словами скажу, як там було на Дніпрі...

А потім він раптом замовк, скрикнув і по його щоках покотилися сльози. В залі спочатку запанувала мертва тиша, а потім усі зірвалися з місць і все навкруги потонуло в бурхливих оплесках.

* * *

Коли мій травень садом розцвіте
І хор бджолиний про меду затягне
Мій спогад у село мене веде,
До рідних стін привести мене
прагне.

Назустріч поспіша Широкий шлях,
Два вітряки, натомлені вітрами,
Намиста хат біленьких на
горбах

І скупане дитинство
рівчаками.

Висока груша хату укрива,
Букетом білосніжним
прикрашає.
І з хати чути мамині слова...
Та спогад раптом досвітком
спливає.

Я знов один вдивляюсь у вікно,
Бринить сльоза прожитими
літами:
– Було, поете, все було давно,
А залишилось тільки слово
мами.

* * *

Весна уквітчана приходить
У мій пісенний рідний край,
Збирає ніжні хороводи
У стоголосий дивограй.

Мій сад у суцні яблуневій
Бринів крильцями бджоли.
Хрущі у зачісці вишневій
Про життєдайний час гули.

Я зачарований хорами
І світом в білому вбранні,
Щасливий, земляки, що з вами
Святкую травні весняні.

* * *

Хтось стільки років ставив
нам комедію,
А в результаті няньчило трагедію.
І що цікаво - ні в кого спитати,
Де автора трагедії шукати.
Одні подекують, що, буцім-то,
на Сході
Шукать потрібно хитрих
ляльководів.
А дехто сперечається, мов знає,

Що автор там, де Захід не згаває...
А, може, досить ставить нам
комедію,
Бо вже набридло няньчити
трагедію?

* * *

Поспішали ріки у долини,
Хвилювались, били в береги.
До якої ж, ріки, ви країни
Всі пороги подолать змогли?

Зупиніться хоч на мить, прозорі,
Дайте вмитись, як в останній раз.
Бо як поєднаєтеся з морем -
Більш ніколи на побачу вас.

Тільки спогад заболить, мов рана,
Про прожиту у житті ріку.
Що ж ви пропливаєте так рано,
Як зарубки на моїм віку.

* * *

Відстріляли в столиці
патрони.
Тільки квіти сумні майорять.
Та без змін залишились закони,
Кров'ю вбитих невинних
горять.

Кров стікається в болі
сердечні,
Закипає нестримним вогнем.
Що ж ми сіяли вбитими,
гречні,
І сирими могилами жнем?

Збагатілі на горі святкують,
А обібраний ними риди.
То про що ж вони нині
воркують,
Коли в краї гуляє біда?

Це ж багаті біду породили
І на берег Дніпра привели.
Це вони мій народ одурили
І вмирати за них повели.

Це вони за свої капітали,
Що ростуть, як отруйні гриби,
Україну мою розіп'яли
І кладуть в домовину журби.

Поетичні

роздуми

Та невже ж вам чужина рідніша,
Невідомий і далекий край.
А, можливо, далеч вам миліша,
Аніж наш єдиний в світі рай?

Як голубить ніжно вас природа,
Напуває щедро з джерела.
Навіть повна примхами погода
Все, що вам потрібно, піднесла.

Верби прихилилися над вами,
Доглядають вас, як матері,
Обнімають вітами-руками,
Захищають мужньо від вітрів.

Ви сліпі чи оглухли, тополі,
Де ви, мудрі Тараса дуби?
Об'єднайтесь, мої ясночолі!
Кличуть сурми нової доби.

Анатолій САМОЙЛЕНКО
Фото Ганни СКРИПКИ

ОТЧИЙ ПОРІГ

Шеф-редактор
Віктор ТКАЧЕНКО

Головний редактор
Леонід ГОРЛАЧ

Засновник:
ГО "Товариство
"Чернігівське земляцтво"

Газета зареєстрована Державним
комітетом інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення
України 06.XI.2001 р.
Реєстраційне свідоцтво:
серія КВ №5594
Передплатний індекс 37630

Адреса редакції:
02002, Київ, Броварський проспект, 15,
тел. 206-87-12
Контакти: www.chz.org.ua,
e-mail: otporig@ukr.net

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

В.В. Ткаченко, Л.Н. Горлач,
В.Ф. Демченко, А.Л. Курданов,
С.М. Кудін, Н.Т. Кольцова,
Т.А. Літошко, П.І. Медвідь,
О.Ф. Орехович, Г.О. Скрипка.

За достовірність фактів,
точність імен і прізвищ
географічних та історичних реалій
відповідають автори публікацій.

Передрук тільки з відома видання.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Літературний редактор Ганна Скрипка.
Комп'ютерний набір Ганна Скрипка.

Верстка, дизайн Оксана Кисленко.

Надруковано та зверстано на замовлення
ГО "Товариство "Чернігівське земляцтво"
у КП "Редакція журналу
"Дім, сад, город".
Тираж 800.